

FRENSIS BEKON IJODI VA “YANGI ATLANTIS” ASARINING QISQACHA TAHLILI

Jasur Ulug’bekovich Kamolov
Buxoro davlat universiteti o’qituvchisi
jassourkamolov@yahoo.fr

ANNOTATSIYA

Bu maqola Frensis Bekonning ingliz adabiyoti va tarixida tutgan o’rni, yashagan davri, uning dunyo qarashi, bilimlar nazariyasi falsafasini aks ettiradi. Va o’sha davrda sodir bo’lgan dunyodagi holatlarni ham.

Kalit so’zlar: Bekon, Yangi Atlantis, ingliz adabiyoti, falsafa, utopiya.

BRIEF ANALYSIS OF THE WORK OF FRENSIS BACON AND THE WORK OF «NOVA ATLANTIS»

ABSTRACT

This article reflects on Francis Bacon’s place in English literature and history, the period in which he lived, his worldview, and his philosophy of knowledge theory. And world’s events at the time.

Keywords: Bacon, New Atlantis, English literature, philosophy, utopia.

KIRISH

Frensis Bekon – ajoyib inson, hatto ingliz Uyg'onishdavri gigantlarining fonida ham yo'qolmaydigan arbob, Shekspirdek, o'z zamonasi falsafasini o'zgartirgan muhim inson sifatida qaraladi. Iqtidorli odam, "yangi zodagonlik" muhitidan kelib chiqqan» saroy odami. U butun hayotida siyosiy faoliyat olib borishga intildi va lord kansler maqomigacha erishdi. Bu lavozimdan u korruptsiyada ayblanib sharmanlarcha haydaldi, katta jarimaga tortildi va qamoqqa tashlandi.

F. Bekon ilm va fan muammolari bilan shug'ulladigan faylasuf bo'lib, shubhasiz, adabiy va falsafiy qobiliyat egasi sifatida tarixga kirdi. Uning oxirgi asari, 1623 yilda ingliz tilida yaratilgan "Yangi Atlantis" bo'lib, keyinchalik lotin tiliga tarjima qilingan edi. Bu vaqtga kelib, "Tajribalar va ko'rsatmalar" asari ma'lum bo'lgandi (uch marta nashr etilgan muallifning hayoti davomida), "Bilimning ilohiy va insoniy ahamiyati va muvaffaqiyati to'g'risida" gi risola (1609), "Qadimiy

donishmandlik to'g'risida" (1612), "Yangi Organon" (1620), "Ilm-fanning qadr-qimmatini va ko'payishi to'g'risida" (1623), "Intellectual olamning ta'rifi" kabi risolalari o'limdan keyin nashr etilgan.

O'z o'zidan shakllangan utopiya janri Uyg'onish davrida mashhur bo'lgan, edi, va u adabiy tanqidga ham ta'sir etdi. Utopiyaning janr belgilariga uslubiy bir xillik deyiladi, unda "muallifning rejasi va qahramonning so'zlari xuddi aytilayotgan shaxsga tegishli". Bu hikoya, qoida tariqasida, qahramon sayohatchisi bo'lib, muallif turli xil badiiy vositalar yordamida uni haqiqiy deb ko'rsatishga harakat qiladi. Syujet qahramon va uning qanday ekanligini va uning yo'ldoshlar hayoliy mamlakatni qanday tashrif buyurishganliklarini hikoya qiladi. Bunday holatda, o'quvchi "utopik mamlakatni idrok eta olmaydi", ichki nuqtai nazardan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

"Yangi Atlantis" badiiy asar sifatida utopiya janrining barcha belgilariga ega asar. O'sha paytda utopia nazariyasi Tomas Morning "Utopia" (1516) va Giovanni Domeniko Campanellaning ajoyib asari "Quyoshli shahar" (1608-1623) kabi namunalari orqali tanishtirilib chiqilgan edi. F. Bekonning asarlari ishonchli tarzda "xayoliy erishib bo'lmaydigan" ideal utopik mamlakat bo'lib, ongli ravishda o'z o'zini dunyoning qolgan qismidan ajratib oladi. Shu bilan birga, "xayoliy erishib bo'lmaydigan" juda ishonchli geografik ma'lumotlar bilan birlashtirilgan.

Angliya adabiyotida, o'rta asrlardan boshlab, bugungi kunga qadar dengiz sayohati sevimli mashg'ulot hisoblanadi. Chunki bu davlat, orollardan iborat. U "Yangi Atlantis" da hayoliy mamlakat Bensal haqida hikoya qilib qolmay, Bekon Marko Polo hayotiga tayanadi va u Kambalu va Kinsai shaharlarini tasvirlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Bensalemda qahramonlar kutilmagan shamol sababli ularning kemalarini Janubiy dengizning o'rganilmagan qismiga olib kelinganligi, ya'ni Tinch okeaniga paydo bo'ladilar. Buyuk geografik kashfiyotlar davri uchun har xil turdagi vaziyatlar mavjud bo'lganligi sababli dunyo xaritasida ko'plab orollar va qit'alar paydo bo'ldi. Aboriginlar bilan sayohatchilar uchrashuvlari ham ta'kidlab o'tiladi.

Ular xurmo barglaridan yasalgan kulbalarda emas, chiroyli shaharda, boy va hashamatli liboslarni kiyib, mehmonlarni kutib olib, ularga ibroniy, qadimgi yunon, lotin va ispan tillaridagi matnlar pergamentni taqdim etib tushuntiradilar va bu ularni qirg'oqqa chiqishni taqiqlaydilar.

"Yangi Atlantis" da Bekon insoniyat uchun o'z intilishlari va g'oyalarini ifoda etib, kelajakdagi inson kashfiyotlari va bilimlari haqidagi tasavvurni tasvirlab berdi. Roman "saxiylik va ma'rifat, qadr-qimmat va ulug'vorlik, taqvodorlik va jamoat ruhi" afsonaviy Bensalem aholisining umumiy qabul qilingan xislatlari bo'lgan utopik mamlakat yaratilishini tasvirlaydi. Salomon uyi (yoki Sulaymonning uyi) o'zining ideal misoli sifatida zamonaviy tadqiqot ta'lingohini taklif etdi.

Romanda, Peru g'arbida, Tinch okeanida yo'qolgan, keyin Evropa kemasining jamoasi tomonidan topilgan afsonaviy Bensal orol tasvirlanadi. Muallif uning urf-odatlarini bosqichma-bosqich ochib berishga harakat qiladi, va yana u Salomon uyini, "shohlikning ko'zidir" deb ta'kidlaydi.

Bu kitobda ko'plab jarayonlar kechadi, misol uchun: jamiyatning ko'plab jihatlari va orolning tarixi, xristian dini, Muqaddas kitob, nusxasi va Sankt-Bartholomewning maktubi sifatida paydo bo'lgan, mo'jizaviy ravishda Isoning yuksalishi, oila bayramlari. Osmon va yer xudosi ijodi va ularning sirlarini o'rganish uchun inoyatga sazovor bo'lgan "Salomon uyi", shuningdek, "ilohiy mo'jizalar, tabiat asarlari, san'at asarlari, yolg'on va barcha turdagi illuziyalarni v h k.

Salomon uyining rahbari Yoabin yahudiy va Bensalem aholisi hokimi bo'ladi. Yuqori axloqiy fazilatlar va halollik bilan ajralib turadi, chunki hech qanday rasmiy shaxs xususiy shaxslardan hech qanday to'lovlarni qabul qilmaydi. Orol aholisining biriga ko'ra, odamlar ham pok va dindor deb ataladi.

Yangi kelganlarni, Bensalem aholisi mamlakatda qolishi uchun sharoit yaratib, ularni sotishga urinib ko'rishadi. "Ular bilan birga ba'zi narsalar" borligini aytganda, g'ayrat ko'rsatishmaydi. Yana ajablanarli tomoni, ham xizmatkorlar, ham amaldorlar "qanday qilib?" yordam ko'rsatishadi. Odatda xizmatkor amaldorga bo'ysunadiku.

XULOSA

Sayohatchilarning millati noma'lum bo'lib qolmoqda, hech bir joyda inglizlar deb aytilmagan, ammo ular evropaliklar ekanligi aniq. Utopik janrdagi asarlarda aytilganidek, orolda bo'lgan sayohatchilar o'z jamiyati va davlatidan hayratga tushishadi, bu esa muallifga ideal ijtimoiy qurilma haqida o'z fikrlarini bildirishga imkon beradi. Tadqiqotchilar, Mora va Bekon utopiyalarini taqqoslab, ular tomonidan tasvirlangan mamlakatning ijtimoiy tuzilmasiga juda kam e'tibor berganliklarini ta'kidlashadi. "Yangi Atlantis" ning saqlanib qolgan qismida asosiy e'tibor ikki masala— oila va ilm-fanga qaratiladi.

Hikoya bilan bog'liq bo'lgan oila haqida mulohaza yuritishda Bensalemning oilaviy bayrami haqida "qarama-qarshilikdan" tamoyili aniq ko'rinib turibdi, Yeropaliklarning urf-odatlarini qoralash aniq ko'rinadi

Asarda talqin etiladiki, Orolida hech qanday uylar yo'q, u yerdakilar bensemliklar hayratga soladi va yevropaliklarni „ har narsaga toqat qiladilar deb g'azablantiradi, chunki asar ingliz shoiri va faylasufi tomonidan yozilgan.

Ideal jamiyatni ta'riflashda Bekon uchun asosiy narsa, ilm-fan, uning maqsadlari, uning usullari haqida fikrlari, uning davlatdagi o'rnidir. Bu fikrlar faylasufni hayoti davomida egallagan, ular barcha falsafiy asarlarining asosiy mazmunini tashkil qiladi. Ilm so'zi asarda ko'p uchraydi. Shuni taklif qilish mumkinki, Yangi Atlantis asari, ilm-fan haqida, yozuvchi uchun muhim bo'lgan tezislarning tasviri sifatida yaratilgan deb taxmin qilish mumkin. Asarning asosiy qismi Sulaymonning uyiga ma'lum bir jamiyatga bag'ishlangan. Ularning barchasi „ hidoyat nuri" kabi Bensalman oroliga xizmat ko'rsatadi. Ushbu muassasaning maqsadini F. Bekon "Muhim insonlarni ijodini o'rganish" deb anglatadi va " barcha sabablar va yashirin kuchlarni bilish va tabiat ustidan inson ta'sirini kengaytirish, hamma narsa uning uchun bo'lmaydigandek tuyuladi»

Ushbu gaplar deyarli so'zma-so'z bir iboraga to'g'ri keladi: inson tabiatning xizmatkoridir. Bu ibora Yangi Atlantisni „ Fanning buyuk jonlanishi deb tasvirlab bergan.

REFERENCES

1. ULUGBEKOVICH, J. K. Francis Bacon Principles And His Philosophy. *JournalNX*, 7(1), 152-155.
2. Ulugbekovich, K. J. (2021, April). THE PLACE OF THE WRITER FRANCIS BACON IN ENGLISH LITERATURE. In *E-Conference Globe* (pp. 452-457).
3. <https://www.neliti.com/publications/336238/francis-bacon-principles-and-his-philosophy>
4. <https://www.britannica.com/biography/Francis-Bacon-Viscount-Saint-Alban>
5. <https://www.grandars.ru/college/filosofiya/filosofiya-frensisa-bekona.html>
6. <http://www.library.fa.ru/exhib.asp?id=121>
7. <https://newtonew.com/science/idoly-kotorye-meshayut-mysli>